

L'ODISEA DE LA FAMÍLIA BATLLE QUAN LA INVASIÓ DELS FRANCESOS (desembre 1808 - febrer 1809)

ALBERT VIRELLA I BLODA

(Transcripció i comentaris)

La primera gran contraofensiva dels exèrcits bonapartistes a les terres del Penedès i de l'Alt Camp, inesperada per la gent de les comarques esmentades, donà lloc a una general desbandada de militars i paisans, de la qual és un document real i fidedigne la relació manuscrita de fra Jaume Batlle, dominic, sobre l'espantable fugida dels seus familiars Raymunda Vendrell, vídua de Pere Batlle, les seves filles i un minyó, per por als francesos. El relator, no sabent com explicar aquella desfeta, culpa tant els gavatxos com les tropes forasteres que fugiren com les llebres dels seus caçadors.

L'ODISEA DE LA FAMÍLIA BATLLE QUAN LA INVASIÓ DELS FRANCESOS (desembre 1808 - febrer 1809)

«Als quatre de Febrer de 1809 morí Raimunda Batlle y Bendrell, muller de Pere Batlle mon germà, en la Parròquia de Santa Perpètua (de Gaià), Arquebisbat de Tarragona, una hora prop de Sant Magí y en la casa dita lo Mas Vilà; lo endemà dia 5 se donà sepultura ebiesiastica a son cadaver en lo Cementiri Cumú de dita Parroquia; se li cantà una missa ab assistència del Parroco y yo, lo infrascrit. Ais 19 de Abril del referit añ se li celebraren los funerals de enterro y novena en la matexa Parroquia (com consta del recibo firmat del Parroco aqui incertat) ab assistència de 3 religiosos de St Magí, yo (que me encontraba Prior) y tres rectors, que junts erem set, tot ho vas satisfacer, y pagar yo. La referida Raymunda Batlle feu testament, despues de haber rebut tots los sans sacramens en poder del Rnt Dr Pinyol Pbre y Rector de ia referida Parroquia de Sta Perpetua de Sta Perpetua, lo matex mes y añ dal dits. En la clàusula del anima se dexá los matexos funerals que se feren per son marit, pero per son marit, pero per las circunstancias del temps, y per tenir mes promptes los sufragis, se feren lo que es pugué; ab la intenció de que aseogades las cosas se faria en esta Parroquia un solemne cap de añ ab assistència dels parens pues en los funerals celebrats en Sta Perpetua no asisti ningun. Es ver Fr Jaume Batlle Dominicó»

«— Nota que la causa de morir la referida Raimunda Batlle, ma Cuñada, en la referida Parroquia de Sta. Perpetua fou que estan los

Als quatre de Febrer de 1803 Mori Raimunda Batlle, y.
 Bondiell, Muller & Pere Batlle morí gran, en la Parro-
 quia de Santa Perpètua el Moquebilitat & Turragona
 una hora prop de St Magi, y en la Casa dita lo
 Mas Vila. Le endama D^{na} Sta se dona sepultura en
 gloriantica a son cadaver en lo Cementiri Comú de
 dita Parroquia. We li cantà una missa ab absintencia el
 Parroco, y yo lo infra escritt. Als 10 de Abril el Refreit
 ab sol celebratien los funerals de enterrax, y Adonia en
 la mateixa Parroquia (com consta el recibí, signat el Parroco
 a qui imentat) ab absintencia de 3 Religiosos de St Magi
 yo, ge me en costat. Chusa y 3 Recluzos, que fins e-
 raon 7. Tot ho vas ratifex, y pagar yo. La Refrenda
 Raimunda Batlle feu Testamón, Después de haber
 rebut tots los vots ingratius, en poder el An. de
 pinyat P^{ble}, y Rector. En la Refrenda Parroquia de
 dita Perpètua, lo mateix mes y añ dalt dits. En
 la clausura el anima se dexa lo mateix funerals, y
 se feyen per son Marit, pero per las circunstancias
 el temps, y per tenir mes promes los veyants, se feu
 lo que se pague ab la intencio de que los rogades las
 cosas se fassa en esta Parroquia un solemne cap e
 acti ab absintencia de los parons pues en los fune-
 rals celebrats en Sta Perpètua no avia ningun.

C. ex. Fr. Jaume Batlle Dominio,

Nota que la causa Comu la Refrenda Raimunda Batlle, ma Cunida, en la Refrenda Turragona
 de Sta Perpètua, feu ge citant los matorats Gabat
 2001, que ab tanta fabrica, p^{re}cedim, y engan, em
 queren a poderaxse ab los forales de Barcelona
 y de Barcelona (y de España) estan dich Reduís, y sumat^o d^o
 de Barcelona, per los nostros tiempos, y d^o d^o,
 que ja estalan per enganarse per la gran fam
 ge p^{re}cedim, y may descombar de los los veyants

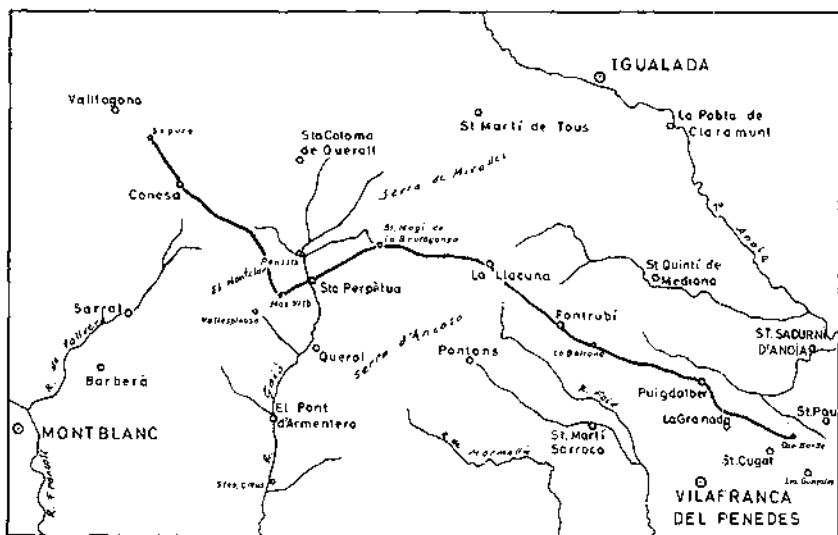

Soldat napoleònic.

malvats gabatxos (que ab tanta traició, picardia, y engany vingueren a poderarse de las fortalases de Barcelona y demes de España) estan dich reduits, y sitiats dins de Barcelona per las nostras tropas y Micalets, que ja estaban per entregarse per la gran fam que patian, a mitg desembre de 1808 los vingué un gran reforç de Fransa de 21 ó 22 mil homens, segons calculo de molts,⁽¹⁾ y hó fos per traició del General nostre en Gefe que era Vives⁽²⁾ o per cobardia de las nostres tropas, o per una y altra cosa, o lò mes acertat, per especial permisió del Cel per castich de tot Cataluña, romperen aquells malvats lo siti y cordó de Barcelona y Molins de Rey, sens tirar estos quasi ninguna canonada, haon hi havia tan grans Baterias que apareixia que fen la deguda resistencia era imposible penetrar; romperen en fin y retirán o fugín les nostres tropes, ab gran confusió y desorde⁽³⁾ escarrianse fins pasades les montañas de St Magí se reuniren en Tarragona; y seguín furiosament lo exercit Francés, quant fou a la Creu de Ordal, o antes, o despues, baxá un bras de dit exercit (sens dexar la carretera lo cos del exercit) y escarrianse per la part de St Pau de Ordal, Subirats y St Sadorní saquejaren, robaren, maltractaren casas, Iglesias, personas, y tot quant trobarent, fent insolencias brutals ab las donas etc: Temense de tot axo los desta casa, luego que saberen se havia romput lo cordó y que anaban venint los Gabatxos ab tanta furia, determinaren fugir ab tota promptitut; y com aleshoras no teniam lo matxo en casa (per haberlo dexat a un home dit Amado, per anar a vendre pinyons á Vilanova) no pugueren carregar sino una burreta de Francesc Gibert, Masover que era de la Caseta; carregaren pues de algun pa, un poch de canselada, una conxa, algun llansol, y alguna altra cosa poca, sen portaren també los bous, y sinch tocinos que tenian (del que tingeren gran bentura) dexanse las Gallinas, y Galls dindis en la Caseta, per no podero fer seguir: y sen anaren Raymunda Batlle viuda ab las fillas Josepa, Theresa, Munda y lo minyó Fran^{co} Batlle, junt ab compaña de Francesc Gibert, la sua dona y familia, sen anaren y partiren desta casa lo dia de St Thomas Apostol, dia 21 de Desembre de 1808. Arribaren a Llinda, soparen un poch, y com los digueran que los Gabatxos eren ja en St Cugat y escarriats per Mas condal se marxaren de vella nit, y a travésán la Carretera, arribaren a Puigdalva ab sustos, y temors, esmorsaren allí en fin, y marxaren despues cap a Font Rubí arribaren en casa Baltana de dit Poble, y estiguren refugiats allí fins lo dia 27 de janer del referit añ de 1808 [SIC, deu ser *desembre* i no gener] pues per tenir noticies que los gabatxos pujaban per la part de la Masana y St Martí Sarroca marxaren de allí y sen anaren a St Magí [de Brufaganya] haon arribaren lo mateix dia ab frets pluja sustós y temors, encontraren aquell santuari

plé com un ou de diferents gens, y familias allí refugiades per los matexos motius; en fin se acomodaren del modo posible, junt ab la mia germana Coloma, y sa familia de St Pere de Riu de vitllas. Dia 2 de Janer de 1809, tingerem noticia certa de que los malvats gabatxos desde Igualada (haon havian entrat lo dia antes un gran numero)⁽⁴⁾ havian entrat cap al vespre a la Llacuna, una hora y mitja de St Magí y tement no vinguesin a St Magí cap a la matinada, marxarem voca matinada totas las familias que estaban refugiadas en aquell santuari, fins los Religiosos furasters y del convent (mols com nosaltres) sens saber haon anar ni camí ni carrera arrabarem en fin (ab prou trevalls y com Deu Fou servit) a un poble anomenat Sta. Perpetua Poble estrany y farestech, lo endama, sabent que los gabatxos volian entrar en St Magí se refugiaren en lo Mas vilá Casa de Pagés Solar distan del mateix poble cosa de tres quarts, haon al cap de pochos dias comensa a desgansarse Raymunda Batlle de un gran cadarn, angustiada, y apesarada, de les males noticias revia de casa se posa mala, y morí al cap de pochos dias com está dit.

»Depues al cap de alguns dias que fou lo 1er de Fabrer de 1809 entraren des de Igualada a St Magí una forta divisió de francesos, y no obstán que en St Magí hi havia cerca tres mil de tropas, entraren los

Itinerari de la fugida de la família Batlle des de la seva casa pairal fins al llogarret de Segura, a la comarca de la Segarra.

gabatxos, fugint la major part de las nostras tropas com las llebres fujan dels casadors (castellans de Merdal).⁽⁵⁾

»Ab los temors fundats de que no penetrasen los gabatxos marxaren de la dita casa de Mas Vilá y sen anaren á Conésa; allí estigueren alguns dias; pero com lo Exarçit dels Francesos entrá furiosamen al camp de Reus, penetran per la part de Santas Creus (fent fugir la tropa que éstaban allí, y per lo Coll de Sta Christina, entran a Valls, pla de Cabra, etc. temén no vinguesin a la gran vila de Conesa nos ne anarem a Segura, que es un Poble cosa de una ora mes amunt desde haon se avista tota la Sagarra. En aqueix entremitg de temps, lo nostre exercit, governat per lo General en gefe, anomenat Dⁿ Theodoro Rading⁽⁶⁾ (G^l fidelisim, y de totas prendas) tingué una batalla ab lo exercit Francés, serca de Valls⁽⁷⁾ y per la cobardia de una part de micalets de Lleyda (que en totas ocasions se aportá mes malamt) y part de tropa y per la traició del governador de Tarragona (anomenat Asmit)⁽⁸⁾ que no vulgué obéir al parte del General, en enviar un refors de 5 o 6 mil homens que tenia a Tarragona, que per dit fi dexá ja lo nostre General, se perdé la batalla y victoria, que fins sobre mitgdia anaba molt a favor nostre, qual victoria era la decisiva pera traurer de un golpe tots los Gabatxos de Catalunya, no la permeté Deu per mes castich y asot de Cathalunya.⁽⁹⁾ Después de la victoria els malbats Gabatxos se astengueren aquestos per tot lo pla dela vila de Reus⁽¹⁰⁾ roban, y saquejan y fen altres maldats, cosa propria sua...»

COMENTARI

Aquest relat, inacabat en el manuscrit transcrit, té la virtut de la sinceritat per la seva emotivitat i realisme, l'angoixa de la mare vídua, que amb les filles i el noiet, amb la fidel companyia del bon masover, espardits tots per la ruptura d'un cinyell que se'ls havia fet creure ser més fort i poderós del que fou, no trobant lloc on fixar-se, fugint en ple hivern —un hivern que, per altres fonts sabem que fou rigorós— muntanyes a través, fins arribar al lloc de Segura, en lloc esquerp i montuós, des d'on **s'avista tota la Segarra**, lloc on acaba la relació, però no l'aventura de les orfenetes Josefa, Teresa i Munda i el germanet Francesc, amb la sola protecció i guia del masover Gibert, esposa i fills, fins al lloc d'on van sortir, fugint de la gavatxada.

Deixant per al lector aguditzar la seva fantasia per imaginar el final de l'aventura inacabada, creiem d'interès afegir-hi unes notes puntuals.

NOTES

- (1) Establert a Perpinyà el general Gouvion de Saint Cyr en tot el mes d'octubre formà una divisió amb 25.000 soldats a peu i dos mil a cavall, passà la frontera i el 7 de novembre era a Figueres. Contornant Girona, seguí en direcció a Barcelona.
- (2) En general, sempre que es perd un combat, s'acusa de traïció el general que mana les forces. Particularment no creiem que el general Vives fos cap traïdor. Joan Miquel de Vives i Feliu, l'any 1795, havia comandat els **miquelets catalans** i féu un bon paper, amb ells, a la baixa Cerdanya. El 1799 fou portat a la capitania general de Mallorca, d'on passà a la Península amb moltes reticències, però, al cap a la fi, s'embarcà cap a Tarragona i el 27 d'octubre de 1808 arribà al quarter general, a Vilafranca, preparant una ofensiva en tota regla per a recuperar la ciutat de Barcelona. Les forces del general Vives passaren a l'atac del 7 al 8 de novembre, però mentre s'estava desenvolupant aquest atac, Saint-Cyr s'apropava a la ciutat Comtal per la carretera de França. Vives acudí a barrar-li el pas prop de Llinars del Vallès, on toparen els dos exèrcits, amb una gran victòria per part dels invasors francesos. La divisió espanyola es desbanda i el mateix general Vives amb alguns oficials arribà a Mataró, d'on passà a Sitges per mar i a les posicions de la línia del Llobregat el 19 de desembre. Saint-Cyr ja feia dos dies que era a Barcelona i sobre el terreny feia els preparatius de les operacions a realitzar, que començarien el 21 de desembre.
- (3) La confusió i desordre de les tropes espanyoles fou deguda a què, de mat-nada, encara era fosc, quan els francesos passaren el riu silenciosament, envoltant les posicions espanyoles, de manera que, quan van trobar-se amb l'enemic al seu darrera, l'espant fou tan gran, que ningú no pogué deturar aquella **estampida**.
- (4) Si les cròniques no menteixen, l'entrada a Igualada el dia de cap d'any no fou gens fàcil per als francesos. La divisió de Chabran era a punt de fracassar als Brucs, per tercera vegada, si no hagués pogut rebre reforços de Barcelona.
- (5) La desqualificació que fa el relat de la vàlua dels soldats castellans caldria matisar-la. En primer lloc, quan els soldats perden el comandament i la disciplina, se senten totalment perduts i desprotegits i no en fan una de bona, en segon lloc cal tenir en compte que es trobaven en un país que desconeixien del tot, no sabien els camins ni entenièn la nostra llengua. Les culpes no eren seves, més aviat dels que, amb un propòsit ben visible, els feien venir a casa nostra.
- (6) Theodor Reding, que tan bona nota li donà l'autor del relat que començem, era de nacionalitat suïssa. Al seu país lluità contra Bonaparte i passà a Espanya per seguir lluitant contra els invasors del seu país. Tingué una important actuació en la batalla de Bailén, la primera en què els francesos foren vençuts a camp obert. Destinat a Catalunya, al costat de Vives, fou batut per Saint-Cyr a Llinars del Vallès, però aconseguí replegar les seves tropes en bon ordre i restaurà la línia del Llobregat, on Vives li cedí el comandament de totes les unitats del Principat, però, malgrat la derrota, també aconseguí la recuperació de bona part de les forces combatents.
- (7) Els combats de Valls es donaren el 25 de febrer de 1809, de fet fins a migdia, els generals Martí, i el seu superior Reding, van veure que, segons passaven les hores, augmentava la concentració de tropes enemigues al Pla de Cabra i, a les tres de la tarda, quan ja havien aplegat uns 17.000 homes, els francesos atacaren els nostres. A les quatre de

la tarda, els batallons espanyols ja fugien atropelladament en totes les direccions, no sens abans causar nombroses baixes als seus contraris. Reding es dirigí cap a Tarragona, a cavall i, pel camí, es creuà amb un coronel i uns soldats francesos, dient-li que es rendís; Reding i la seva escorta optaren per la lluita. El general resultà ferit de cinc cops de sabre, però pogué arribar a Tarragona. Els seus oponents sembla que foren tots morts. Reding, ferit i malalt, també morí, a Tarragona, el 23 d'abril de 1809.

Els mots de «traïció» i de «covardia» s'apliquen a gratient quan hi ha un fracàs i no sempre amb justícia. És el cas dels «miquelets» de Lleida, que a causa d'una insurrecció extremista que hi hagué en aquella ciutat, arran de la desfeta de l'exèrcit del general Vives, n'havien sortit malparats i del tot desorganitzats, no podent-se esperar gran cosa d'ells.

- (8) Del governador de Tarragona, cognominat Smith, l'historiador Adolf Blanc, el comparà amb el mateix Reding dient-nos que «era un militar no menos leal y valiente». Quan la batalla de Valls, era previst rellevar part de les tropes que lluitaven prop de la Vila per igual part de soldats de la plaça de Tarragona. Malauradament, quan s'estava a punt de fer la permuta, ja havia començat l'atac dels reforços de Saint-Cyr, mentre que els nostres ja començaven a fugir desordenadament. Smith morí al poc temps —abans que Reding— a causa d'una epidèmia que delmà a militars i a paisans.
- (9) És molt possible que si la batalla de Valls ens hagués estat favorable la situació militar hauria millorat visiblement, si bé és una arriscada suposició creure que hauria pogut «traurer tots los gabatxos de Catalunya».
- (10) Perduda la batalla de Valls i dispersades les nostres forces, Saint-Cyr tingué molt fàcil l'ocupació de Reus, on no trobà cap resistència apreciable. Segons deixà escrit el comte de Toreno, els reusencs (per evitar mals majors) van rebre els intrusos amb música. Reding féu constar la seva reprensió per la poc patriòtica actuació de l'Ajuntament de la Vila.